

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

ضمیمه

راهنمای برنامه درسی تعلیمات دینی

دوره دبیرستان و پیش دانشگاهی

متن این راهنما بنابر اطلاع موثق، مصوب شورای تخصصی گروه دینی دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتب درسی سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی وزارت متبوع می‌باشد و شامل ۱۱ بخش است که در مقاله نهم کتاب حاضر ۵ بخش آغازین و مهم آن مورد نقد و بررسی قرار گرفته و با توجه به چاپ نشدن این راهنما تصویر ۵ بخش مزبور به عنوان ضمیمه کتاب حاضر برای سهولت دستیابی خوانندگان محترم به اصل متن ارائه می‌شود.

مقدمه

انقلاب شکوهمند اسلامی این درس بزرگ را به ما آموخته است که حیات و بالندگی معنوی این جامعه بستگی نام و تمام به پویایی معنوی و اخلاقی نسل جوان و غنای فرهنگ مذهبی آنان دارد. گرچه تداوم و تکامل انقلاب اسلامی در گرو پرورش نسلی مهذب و منزه و اخلاقی و ایمانی است. اما بزرگتر از آن رستگاری و فلاح جاودانه آنان است که آن نیز وابسته به همین امر است. بنابراین همت و کار و ابتکار در ساختن معنویت فرزندان این آب و خاک و وظیفه همه دردمندان و مسئولینی است که سعادت فرزندان خود و حیات طیبه آنان را جستجو می‌کنند. بر مبنای این عهد و میثاق الهی، وظیفه آموزش و پرورش تکمیل و تعالی و تعمیق آموزش دینی است و این وظیفه با تأمل مداوم و بازنگری مستمر و چاره اندیشیهای پیگیر و تدوین و تکمیل و توسعه برنامه‌ها با استفاده از تجربیات میسر است. این تجربیات که حاصل تفکر و اندیشه فرزاندانی چون شهید دکتر بهشتی و شهید دکتر باهنر و همکاران آنان در قبل و بعد از انقلاب است، گنجینه‌ای گرانبهاست. در همین جا مراتب سپاس و قدردانی خود را تقدیم آن فرزندان می‌کنیم. خصوصاً آنان که در شب ظلمانی حکومت جور با درایتی بی‌نظیر و شجاعتی مثال زدنی اندیشه‌های ناب اسلامی را در کتاب‌های درسی وارد نمودند و درس دینی را از مہجوریت نجات دادند.

بر این اساس گروه دینی و قرآن دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتاب‌های درسی سازمان پژوهش در ادامه طراحی برنامه‌های جدید برای تألیف کتاب‌های دوره ابتدایی و راهنمایی، با استعانت از پروردگار اقدام به بازنگری در برنامه درس دینی دوره متوسطه و پیش‌دانشگاهی نمود. به منظور دقت نظر و رسیدن به برنامه مطلوب، در ابتدا طی نشست‌هایی با صاحب نظران و کارشناسان، موضوع آموزش دینی را به نظر خواهی گذاشت و به جمع آوری نظرات مختلف اقدام کرد، نظرات و پیشنهادات دبیران محترم را که از طریق نامه‌ها

یا در نشست‌ها و مجامع خود مطرح می‌کردند استخراج نمود، اهداف و برنامه ریزی‌های قبلی را مورد مطالعه و بررسی مجدد قرار داد، تا اینکه سرانجام پیش نویس طرح در گروه تهیه گردید. این طرح در یک کمیته تخصصی به بحث و بررسی گذاشته شد. در ضمن بررسی این طرح که حدود یک سال به طول انجامید، منشور تربیتی نسل جوان و نیز اطلاعات مندرج در کتاب، بررسی اوقات فراغت جوانان و نوجوانان، که توسط شورای عالی جوانان فراهم آمده است، مورد مطالعه قرار گرفت. در همین زمان پرسشنامه‌ای با هدف دستیابی به علایق مذهبی و مسایل فکری دانش‌آموزان و میزان توجه آنان به موضوعات مختلف درسی تهیه گردید و ۵۰۰ دانش‌آموز در نقاط مختلف تهران و بعضی از شهرستانها بدان پاسخ گفتند و نتایج حاصله در اختیار کمیته تخصصی قرار گرفت.

حاصل این تلاش‌ها تهیه برنامه درسی دینی دوره دبیرستان و پیش دانشگاهی است. این طرح شامل

اجزای زیر است:

۱. مقدمه
۲. اصول و مبانی نظری طرح
۳. اصول حاکم بر برنامه درسی دینی
۴. اهداف کلی
۵. اهداف پایه‌های تحصیلی دبیرستان و پیش دانشگاهی در سه حیطه دانش و اطلاعات، گرایش‌ها و عواطف، مهارتها و عمل
۶. جدول مفاهیم اساسی و تعمیمها
۷. جدول وسعت و محتوا (مهارتها و عمل)
۸. جدول ارتباط تعمیمها با مفاهیم جزئی
۹. سازماندهی محتوا
۱۰. ارزشیابی
۱۱. تمهیدات و شرایط

از خداوند توفیق طلب می‌کنیم و امیدواریم که نتیجه این تلاشها گامی به پیش باشد و آموزش این درس با همت و پشتکار همه مسئولین ذیربط خصوصاً دبیران و مدرسین محترم، راه کمال بییغاید.

اصول و مبانی نظری برنامه درسی

۱. اسلام مجموعه‌ای از معارف و دستوراتی است که در چارچوب وحی از جانب خداوند به وسیله پیامبر اکرم(ص) در اختیار انسانها قرار گرفته است تا انسانها با ایمان و عمل به آنها در مسیر کمال راه سپارند و به فلاح و رستگاری نائل شوند.
۲. مبانی و اصول دین و احکام و دستورات آن قابل فهمیدن و عمل کردن است. بنابراین تلاش و کوشش انسان برای فهم و تصدیق این اصول و مبانی ممکن است و آدمی می‌تواند این اصول را بفهمد و با

دلیل به صحت آنها پی ببرد.

۳. راه ابتدایی باور به اصول و مبانی دین استفاده از عقل و تفکر است. عقل قوه تمییز حق از باطل است و راست از دروغ و امور منطقی از غیرمنطقی است. اگر انسان موفق به تصدیق حقایق نگردد و به انکار آنها بپردازد، صعود به مراتب بالاتر اسلام و ایمان برای او مقدور نخواهد بود. این اولین قدم در دین‌داری و طی مراتب کمال و سعادت انسانی است که از آن به اسلام اصغر تعبیر می‌کنند. یکی از جنبه‌های فطری بودن دین همین سازگاری و انطباق و ابتدای معارف نظری دین با اصول اولیه فطرت عقلانی انسان و تصدیق آنها به وسیله عقل است.

۴. پیامبران الهی مردم را تنها به شناخت و تصدیق دین دعوت نمی‌کنند، بلکه طالب ایمان به آنها. ایمان همان باور قلبی است که تحقق آن آدمی را به عمل می‌کشاند. ایمان محرک انسان به عمل است و وقتی تصدیق حقیقت به قلب رسد، به نحوی که دیگر غفلت و بی‌اعتنایی نسبت به آن مشکل باشد و کمتر در معرض نسیان قرار گیرد و به اصطلاح قلباً باور حاصل شود، عمل به دنبال آن می‌آید. عمل تجلی ایمان در اعضا و جوارح و ظهور آن در عرصه زندگی است.

بنابراین: سعادت و کمال انسان در گرو ایمان و باور قلبی به حقایق و معارف دینی است.

۵. علاوه بر بیان معارف و اصول، راه و رسم رسیدن به کمال و سعادت آدمی نیز که مبتنی بر آن معارف است در دین بیان شده است، یعنی دین اولاً می‌نماید که کمال حقیقی آدمی چیست، ثانیاً راه وصول به آن کمال را تعلیم می‌دهد. این راه و روش که در قالب شریعت به ما آموزش داده می‌شود همان اوامر و نواهی الهی است.

۶. جنبه دیگری از فطری بودن دین هماهنگی شریعت با اقتضات و نیازهای فطری انسان است. بر این اساس می‌توان گفت که اساساً شریعت الهی برای به فعلیت رساندن کمالات بالقوه آدمی به منظور نیل به قرب الهی تازل شده است.

۷. کمالات انسان را در مجموع می‌توان در دو بعد حیوانی و انسانی دسته‌بندی کرد. کمالات مرتبه انسانی ابتدائاً بالقوه است. برنامه دین و شریعت به فعلیت رساندن هماهنگی این کمالات در دامن بعد حیوانی است، به نحوی که ضمن شکوفایی غرایز، از همان آغاز بذر کمالات فطری آبیاری می‌شود تا در روند رشد بروز و ظهور نماید.

۸. هر کمالی محبوب و خواستنی است. چه کمالات حیوانی و چه انسانی آنچه موجب تفاوت و برتری کمالی نسبت به کمال دیگر می‌گردد، درجه‌ای است که هر کمالی داراست. هدف نهایی برنامه‌های دین کسب مراتب عالی کمال و سیر از مراتب پایین‌تر و وصول به کمال غایی است که نهایت آمال و غایت قوای آدمی است. یعنی نیل به مقام قرب الهی از آنجا که کمالات حیوانی غالباً بالفعل بوده و نسبت به کمالات انسانی سهل الوصول‌ترند، لذات غریزی حاصل از آنها آدمی را به خود سرگرم و مشغول می‌سازد. در نتیجه تلاش برای رسیدن به کمالات متعالی را که لذتهایی به مراتب عمیق‌تر و گسترده‌تر دارد، عقیم می‌گذارد. علاوه بر این گاه توجه افراطی به کمال یا کمالاتی خاص و غفلت از کمالات دیگری که در همان

مرتبه قرار دارند، تکامل همه جانبه انسان را که سبب توحید و تعادل شخصیت می‌گردد، تحت الشعاع قرار می‌دهد و انسان را از نیل به مراتب بالاتری از کمالات انسانی محروم می‌سازد.

۹. خسران و زیانی که از ناحیه توجه افراطی به بعد حیوانی و غفلت از کمالات انسانی به انسان می‌رسد، متناسب با عظمت آن کمالاتی است که فوت شده و از دست رفته است.

از طرف دیگر بعد حیوانی آدمی نیز دوازی کمالاتی حقیقی است. نادیده گرفتن آن بعد نیز به معنی نادیده گرفتن آن کمالات است. کمال هر چند هم اندک باشد مطلوب و خواستنی است و بلکه نادیده گرفتن آن موجب از پا درآمدن تنها مرکب روح آدمی یعنی بدن می‌شود و هرگونه حرکت کمال جویانه در انسان دچار انحراف و وقفه می‌گردد.

۱۰. آنچه از معارف برداشت می‌شود این است که آدمی در دامن بعد حیوانی خلق می‌شود و رشد می‌کند و به تکمیل کمالات انسانی می‌پردازد. بعد حیوانی پلکان صعود به مراتب برتر و والای کمالات بعد انسانی است که ابتدائاً به نحو بالقوه است.

عدم تشخیص جایگاه حقیقی کمالات بعد حیوانی و کمالات بعد انسانی سبب افراط و تفریط‌هایی در رفتار فردی و اجتماعی انسان‌ها در طول تاریخ شده است و تاریخ گذشتگان را آئینه عبرت آیندگان ساخته است. دین که بر فطرت الهی انسان استوار است کمال و بالندگی بعد انسانی را در همین مزرعه بعد حیوانی تضمین می‌کند، هدف را تکمیل همه جانبه بعد انسانی قرار می‌دهد و بعد حیوانی را در خدمت به آن سالم نگه می‌دارد. در نتیجه چنین روشی است که انسان معتدل، مستقیم، متعالی و بدون تناقضات روحی و روانی تربیت می‌گردد.

۱۱. دنیا از دو جنبه مورد توجه دین است:

الف) از جنبه نظری

ب) از جنبه عملی

از جنبه نظری و از لحاظ میدانشناسی آیت، جمال و حکمت خداوند است و از لحاظ معادشناسی مرتبه‌ای از وجود است که قوه مراتب بالاتر را داراست و در مسیر حرکت، سرانجام به باطن خود که آخرت است نایل می‌شود.

از جنبه عملی نیز به عنوان مزرعه آخرت انسان و نردبان صعود به قله رفیع کمال و وصول به آفتاب حقیقت مورد توجه دین است. لذا دنیا بالاستقلال مورد عنایت دین نیست؛ اگر به دنیا بالاستقلال نظر شود، همان دنیای مذموم است. بنابراین اگر گفته می‌شود دین برای زندگی انسان‌ها در دنیا دستوراتی آورده، با لحاظ مزرعه بودن آن است، برای ایجاد مزرعه‌ای سرسبز و خرم که رشد و بالندگی معنوی و فرهنگی در آن مسیر باشد.

۱۲. دوران بلوغ، دوران ظهور و بروز لذت‌های غریزی و جسمانی است، و این در حالی است که فطرت نوجوان و جوان کمتر در معرض طوفان‌های گناه قرار گرفته است. این دو واقعیت، تنها در یک سازگاری ظریف می‌توانند زمینه ساز التهاب‌ها و شوق‌ها و عواطف و گرایش‌های مادی و معنوی سازنده و

مفید برای یک نوجوان در این دوره واقع شوند.

در این دوران است که اگر هیجانات عاطفی با پاکی فطرت صمیمانه گره خورد، می‌تواند زمینه ساز تعلق خاطر نوجوان و جوان به امور معنوی گردد. اشباع عواطف نوجوان و جوان با لذت‌های معنوی و قرار دادن این عواطف در جهت محبوب حقیقی هنر بزرگی است که بیش از همه به انفاس گرم و مقدس مربیان و معلمان دل سوخته و مهذب می‌محتاج است که در مسیر زندگی یک نوجوان قرار گرفته و حقایق و معارف و مدارج معنوی بالاتر را به او بشناساند.

۱۳. انسان موجودی اجتماعی است. لذا بسیاری از ملکات و فضائل و نیز بسیاری از ردایل اخلاقی در صحنه عمل اجتماعی شکل می‌گیرند و تحقق می‌یابند. استقامت در مقابل شداید، اعتماد به نفس، پای بندی به تعهدات و قراردادهای، گذشت و فداکاری، اخلاص در روابط اجتماعی، ظلم ستیزی، دوستی با دوستان خدا و دشمنی با دشمنان خدا و فضائلی از این قبیل همه نفس را ارتقاء می‌دهد و به پالایش روح آدمی کمک می‌کند، آدمی را در مسیر تکامل معنوی پیش می‌برد و به غایت و مقصود نزدیک می‌نماید.

۱۴. بر همین اساس دستورات اجتماعی اسلام نه تنها برای حفظ عدالت و نظم اجتماعی و نظم اجتماعی به منظور تأمین حیات فردی است، بلکه عمل به آنها سبب کسب کمالات معنوی و قرب به خدا می‌شود. بنابراین برای تقرب الی الله گریزی نیست جز اینکه علاوه بر انجام تکالیف فردی، وظایف و مسئولیت‌های اجتماعی را قرۃ الی الله انجام دهیم.

دوام و بقای حیات اجتماعی به برقراری عدالت اجتماعی بستگی دارد و به همین جهت انبیاء معظم الهی در این جهت اهتمام تمام داشتند و در میان معارف دینی به عنوان یکی از اهداف مقدس برای تکمیل هدایت انسان برجسته‌تر و مشخص‌تر مطرح شده است.

۱۵. بر مبنای این ملاحظات رسالت دین تأمین دو هدف است که یکی اصیل و نهایی است و غایت بالذات محسوب می‌شود و دیگر در عین اصالت داشتن مقدمی است:

۱- معرفت و ایمان به ذات باری تعالی و تقرب به او

۲- عدالت اجتماعی و برقراری قسط و عدل در جامعه

کلیه آموزش‌های دینی مستقیم یا غیرمستقیم برای تأمین این دو هدف است و همان طور که قبلاً آمد، هدف دوم مقدمه‌ای برای تأمین هدف اول است، پس رسالت دین رساندن انسان به مقام قرب است و غایت نهایی از آموزش دینی نیز همین است.

اصول حاکم بر برنامه درسی دینی

مراحل مختلف برنامه‌ریزی درسی دینی در پرتو اصول زیر انجام می‌گیرد:

۱- تعادل میان موضوع محوری و دانش آموز محوری در آموزش:

الف) اسلام دین زندگی و راه عملی تأمین کمال است. برای اینکه آموزش منجر به تغییر رفتار

دانش آموز گردد و او را در جهت اهداف پیش ببرد، لازم است در شیوه آموزش، علاوه بر طرح موضوع و بیان مسائل پیرامون آن، راههایی اتخاذ شود که دانش آموز به نحو انکشافی معارف و اخلاق دینی را به دست آورد. در حقیقت آموزش باید به این سؤال پاسخ دهد که دانش آموز به سمت فهم چه مسائلی باید سیر کند و چه اعمال و رفتاری را باید بتواند به آسانی انجام دهد که قبلاً انجام نمی داده یا اهماسی در انجام آن نداشته است.

به بازی گرفتن دانش آموز و دادن نقشی در آموزش به او، امکان تغییر رفتار را فراهم می آورد و عادت جدید مورد نظر را در او شکل می دهد.

ب) بر این مبنا، دانش آموز باید طالب تربیت شود و بداند که چگونه و چه چیزی را در دین جستجو کند تا در آینده عالم و عامل خوبی باشد، به مفاهیم دینی به عنوان مجموعه ای از اندوخته های علمی که در رقابت و تفاخر علمی قابل استفاده است نظر کند، بلکه آنها را گره های گرانمایی بباید که در اقیانوس متلاطم افکار و اندیشه ها طلب کرده و به دست آورده است. در چنین صورتی اهداف درسی، مطلوب دانش آموز واقع می شود و خواهان وصول بدان و حصول نتیجه است.

ج) در چنین روشی باید از انباشت همه اطلاعات در کتاب درسی اجتناب کرد و زمینه مناسب را برای تحقیق و ابتکار فراهم نمود و از تکیه بیش از حد روی حافظه خودداری کرد. باید فرصت و مجال جستجوگری را برای دانش آموز ایجاد کرد تا با کشف هدف، فرح و شادی روانی و علاقه به ادامه کار برای او فراهم شود و دل سردی و خستگی و نظایر آن که در شیوه آموزش موضوع محوری پیش می آید، از بین برود.

د) در طراحی درس، بر فعالیت های عملی دارای جهت تأکید شود. تکیه بر کار گروهی و دسته جمعی و مشارکت در کسب نتیجه در تحقیقات دینی با اعمال و آداب آن، راه را برای محور قرار گرفتن دانش آموز هموار می سازد. این طراحی باید فرصت فعالیت های فوق برنامه و خارج از چارچوب کلاس را فراهم نماید. درس دینی که درس زندگی است مسلماً محدود به فعالیت های پیشنهادی در کتاب نیست. بنابراین، درس دینی می تواند توسعه پیدا کرده از چارچوب مدرسه خارج شده و محیط زندگی دانش آموز را متأثر سازد. برای اجرای این بخش کارایی و قدرت عمل معلم بسیار مؤثر است.

ه) فراهم آوردن فرصت های مناسب تجربه دینی برای دانش آموز، یکی از ویژگی های تمدن و فرهنگ جدید که جامعه امروز ما به شدت از آن متأثر است، و همین امر است که امکان تجربه های دینی را اندک ساخته است. این همه مشغولیت که شغل شاغل اکثریت افراد شده، فرصت تجربه های شخصی دینی را از آنها گرفته است. یکی از اهدافی که باید در آموزش بدان توجه شود، فراهم ساختن چنین فرصت هایی است. و) بنابر حرکت از موضوع محوری به دانش آموز محوری، لازم است محتوا به گونه ای تنظیم شود که ۵۰ تا ۶۰ درصد به شناخت و تبیین موضوعات اختصاص یابد و ۴۰ تا ۵۰ درصد زمینه فعالیت ها و تحقیقات و کارهای دانش آموز را فراهم نماید تا دانش آموز بتواند خلاقیت های خود را نشان دهد و فرصت های مناسب برای شکل گیری رفتار و شخصیت او حاصل گردد. مخاطب قرار دادن دانش آموز،

گردآوری شواهد و بحث کردن، ترغیب در استفاده از کتابخانه، مشورت با دیگران از جمله راه‌هایی است که امکان فعالیت یادگیرنده را فراهم می‌کند.

۲- توجه به نیازها در آموزش:

الف) دو دسته نیاز در آموزش باید مورد توجه باشد:

اول نیازهای انسانی، که مقصود از آن، کمالات بالقوه‌ای است که هر انسانی فطرتاً سعادت خود را در آنها می‌یابد و به نحو جبری آنها را جستجو می‌کند. توجه به آنها در آموزش، سبب میل و رغبت درونی دانش‌آموز به آنها می‌گردد و در مسیر آموزش در ضمیر خود احساس طمأنینه و امنیت خاطر می‌نماید، موضوع طرح شده را مسأله خود می‌یابد و با آن فعالانه برخورد می‌نماید.

دوم نیازهای منبعث از شرایط اجتماعی: این نیازها در تضارب فرهنگی و اخلاقی و تحولات اجتماعی و ورود آنها به جامعه ما پیش می‌آید. ملاحظه نیازهای روز سبب می‌شود که تربیت دینی دانش‌آموز متناسب با زمان صورت گیرد و آموزش جنبه کاربردی داشته باشد و متعلم با دیدن این آموزش‌ها مسیر زندگی اجتماعی را به سهولت تشخیص دهد و با جریانات اجتماعی ستنجیده برخورد نماید و صرفاً منفعل و تأثیرپذیر نباشد.

ب) محور قرار گرفتن نیازهای روز دانش‌آموز، سبب جزیی نگری و گزینش در مفاهیم دینی می‌شود و مانع ارایه دید کلی و جامع می‌گردد و آموزش را به سمت عملگرایی و دنباله روی از حوادث می‌کشاند. برای اجتناب از این امر، باید به نیازهای انسانی و ثابت که از ندای درونی و فطرت آدمی سرچشمه می‌گیرند، محور قرار گیرند و نیازهای روز و فوری دانش‌آموز در چارچوب آنها پاسخ داده شوند و چون معارف و تعلیمات دینی که دارای کلیت و جامعیت است، پاسخ به همین نیازهای اصیل است، در طول آموزش مغفول عتق نخواهد شد، علاوه بر این می‌توان نیازهای روز را زمینه ورود به معارف کلی و محوری دین قرار داد تا هم انگیزه لازم در دانش‌آموز ایجاد شود و هم نحوه حضور آن معارف در زندگی ملموس گردد.

۳- انعطاف و تدریج در آموزش با توجه به نیازها و مقتضیات:

از آنجا که یکی از اهداف آموزش توجه به نیازها و مقتضیات روز نسل جوان است، کتاب درسی باید دارای چنان انعطافی باشد که دائماً جوابگوی این نیازها باشد و امکان آموزش موضوعات جدید برای معلم و فعالیت و تحقیق دانش‌آموز فراهم آید.

۴- اجتناب از طرح غیرضروری تشکیک و شبهه:

از طرح تشکیک و شبهه در مسائل دینی تا حد امکان اجتناب گردد، زیرا طرح تشکیک و شبهه نوجوان و جوان را از عصمت فطری‌اش خارج می‌کند. بهتر است موضوعاتی مانند خدا، معاد و نظایر آن را

به عنوان اصل موضوع گرفت و تصویری صحیح، زیبا و جذاب از آن ارایه کرد. به نحوی که نوجوان احساس کند با درک و پیوند با این حقایق اشباع می‌شود و احساس نشاط و اطمینان می‌نماید. در موارد ضروری در سالهای آخر دوره دبیرستان و پیش دانشگاهی باید به طور مستقیم به دفع شبهات پرداخت. این کار باید در چارچوب دادن آگاهی عمیق، جامع و مستدل صورت گیرد. با تقویت ایمان دینی و علاقه و اشتیاق برای عمل به فرائض و نیز شناخت صحیح معارف و تعلیمات دینی زمینه‌ای فراهم می‌آید که دانش‌آموز در برخورد با شبهه متزلزل نشود و خود در صدد حل آن برآید.

۵. دوری از افراط و تفریط در بیان محتوای آموزشی:

از افراط و تفریط در آموزش اجتناب گردد و فقط آنچه که نیاز آموزش است بیان شود و از طرح مسائلی که متناسب با نیاز نوجوان یا هماهنگ با مرحله آموزش نیست خودداری شود. خصوصاً که افراط و بیش از اندازه و نابجا گفتن خطرناک‌تر است و احیاناً سبب مسأله دار شدن دانش‌آموز و یا بدفهمی و انحراف فکری وی می‌گردد.

۶. اولویت دادن به بیان امور مثبت:

مقدم داشتن آموزش امور مثبت دین مثل توحید و فضائل پیامبران بر امور منفی مانند شرکت و ظلم، تا بدین وسیله ظرف روح دانش‌آموز از حقایق دینی سیراب و اشباع گردد و آثار توحید در شخصیت نوجوان ظاهر شود. ارایه تصویری از جهان، انسان و جامعه به نحو مثبت، موافق فطرت دانش‌آموز است و وقتی دانش‌آموز با چنین تصویری خو گرفت، غیر آن را نفی می‌کند.

۷. تقویت قوه تجزیه و تحلیل و اخلاقیات در دانش‌آموز:

در نحوه ارائه درس (در کتاب و به وسیله معلم) شرایطی اتخاذ شود که دانش‌آموز مطالب را به نحو تحلیلی بفهمد و بپذیرد. نه اینکه صرفاً عباراتی را حفظ کرده و در امتحان تحویل دهد. در این صورت، طراحی درس‌ها و سؤالات و شیوه امتحان باید مطابق این سیاست‌ها تنظیم گردد.

۸. ایجاد روحیه حقیقت‌جویی و انصاف در دانش‌آموز:

طرح درس به گونه‌ای باشد که دانش‌آموز به تحقیق و کاوش درباره اصول زندگی انسانی برانگیخته شود و با فراگیری روش تحقیق علمی و رعایت انصاف امکان بیشتری برای رسیدن وی به حقیقت فراهم گردد.

۹. پیراستن دین از خرافه‌ها و طرد عادات و رسوم اجتماعی نادرست از ساحت دین:

خرافه زدایی از دین و پیراستن آن از آداب و سنن غلط اجتماعی با تکیه بر معارف قرآن کریم و سیره

معمومین(ع) و مشی تربیت یافتگان ائمه بزرگوار به نحو دقیق و ظریف انجام گردد. دقت و ظرافت از آن جهت لازم است که بسیاری از آداب و سنن اجتماعی گرچه ممکن است از دین گرفته نشده باشند، اما با دین تعارضی ندارند و حفظ آنها سبب وحدت ملی و همبستگی است و موافق طبع اقوام یک سرزمین است. بنابراین اول باید آداب و سنن غلط از آداب و سنن صحیح تفکیک شوند و سپس تعارض آداب و سنن غلط با دین روشن گردد. اگر به آداب غلط اجتماعی به نام دین بها داده شود، حقیقت دین مسخ می‌شود و دیگر قابل قبول برای انسان اندیشمند و فهیم نمی‌باشد.

۱۰. استفاده از قالب تاریخی و سیره در موارد مناسب:

بخشی از موضوعات دینی مانند پیامبری و امامت می‌تواند در قالب تاریخی و سیره عملی پیامبر اکرم(ص) و ائمه اطهار(ع) مطرح شود، تا بدین وسیله از یک بحث انتزاعی و مجرد از پیامبری و امامت اجتناب گردد و دانش‌آموز با آشنایی با مصداق عینی پیامبری و امامت اموری مانند مخاطب خدا قرار گرفتن، عصمت، معجزه، استواری در ایمان و نیز تأثیر قطعی رسالت انبیاء در حفظ و بقای جامعه انسانی و تکامل معنوی آن را به خوبی دریابد.

۱۱. تکیه بر فطری بودن اصول دینی و فیروطیعی بودن انکار آنها:

از آنجا که اصول اعتقادی هماهنگ با فطرت انسان و نیز دارای برهان و استدلال است و نقیض آنها باطل و غیر عقلانی است، حتی الامکان طرح درس به گونه‌ای باشد که طرح سؤال بر ناحیه مقابل این اصول وارد شود تا ناسازگار بودن انکار این اصول با فطرت و عقل انسانی و غیرمادی بودن چنان برداشته‌هایی آسان‌تر تعلیم و تفهیم گردد.

۱۲. ایجاد انس با قرآن و حدیث و ادعیه:

در طرح درس و آموزش زمینه‌ای فراهم شود که دانش‌آموز با قرآن و متون حدیثی و ادعیه مؤانست پیدا کند. یعنی علاوه بر اینکه در بیان مطالب باید روح قرآن و سخنان معصومین(ع) حاکم باشد، در مناسبت‌های گوناگون و فرصت‌های مغتنم، انگیزه مراجعه به متون فراهم آید و نحوه استفاده از آنها آموزش داده شود.

۱۳. ارزیابی برنامه اخلاقی و سلوک فردی و اجتماعی:

آموزش اخلاقی باید یکی از ارکان اصلی آموزش دین باشد. زیرا پیامبر اکرم(ص) فرمود: «بمشت لأنتم مکرم الاخلاق». آنچه در اینجا باید مدنظر قرار گیرد، ارزیابی برنامه عملی در اخلاق و سلوک فردی و اجتماعی است که غایت آن کمال فردی و به فعلیت رسیدن خصایل معنوی و کمالات نفسانی در انسان است. در این صورت دانش‌آموزی که انگیزه و وصول به حقیقت در او ایجاد شده می‌داند که چگونه عمل کند

تا کمال یابد. یکی از نکاتی که در این رابطه باید در کتاب رعایت شود، گرایش اصلی به بیدارگری وجدان است، به نحوی که دانش آموز در یک مباحثه و گفتگوی درونی به ندای نفس لوامه پاسخ مثبت دهد. این بیداری وجدان باید در چارچوب مشخصی باشد تا محدوده کار برای معلم معین باشد. علاوه بر این می توان مباحث اخلاقی را در ضمن بیان جذاب و شیرین سیره معصومین و تربیت یافتگان مکتب وحی ارایه نمود، تا تأثیرگذاری آن مباحث بیشتر گردد.

۱۴- ترسیم فضای مناسب مذهبی در آموزش:

شیوه حاکم در ارایه درس ها به نحوی باشد که دانش آموز احساس کند در یک جامعه مذهبی حضور دارد و نسبت به جامعه خودش دارای وظیفه است و با عادات مذهبی آن جامعه آشنا است. جامعه ای که در محله آن مسجد است، صدای اذان به گوش می رسد، شب های جمعه آن دعاست، روز جمعه نماز است، در معاشرت سلام می گویند، در جدا شدن خداحافظی می کنند، در عزای حسینی شرکت می نمایند، اعیاد دینی را مهم می گیرند، در معامله و تجارت انصاف و جوانمردی را بر خدعه و دروغ ترجیح می دهند، معنا و حقیقت را بر دنیا و ظواهر ترجیح می دهند، کار برای خدا می کنند، نماز را در مساجد و در اول وقت می خوانند، یا قرآن انس دارند، یار شتمندیده و دشمن ظالمند، حقیقت طلب و با انصافند، به اهل بیت به عنوان محبین و محبوبین خداوند عشق می ورزند، رفتار خود را با آنان تطبیق می دهند، از دیدن منکراتی چون ظلم، تجاوز، بی عفتی و سایر رذایل اخلاقی متنفر می شوند و از دیدن معروفاتی چون تحقق عدل، پاکدامنی و سایر فضائل اخلاقی مسرور می گردند و...

۱۵- توجه آموزش به تقویت خصلت اجتماع گرایی و تعهد در مقابل جامعه:

آموزش لازم است در راستای رشد اجتماعی دانش آموز قرار بگیرد و بتواند اجتماع گرایی و تقدم مصالح جامعه بر مصالح فرد و قانون پذیری را القاء نماید، به طوری که با ورود دانش آموز به صحنه عمل اجتماعی نقش خود را به عنوان یک شهروند با کفایت و حافظ معیارها و ارزشهای اسلامی در جامعه ایفا نماید. متعهد به میثاقها و تعهدات اجتماعی باشد و از عادات و رفتارهای ناپسند اجتماعی اجتناب نماید و نسبت به آن متنفر باشد، در رعایت اصل مهم امر به معروف و نهی از منکر کوشا باشد، خلق و خوی و خوی کریمانه اسلامی را در جامعه از خود بروز دهد.

۱۶- اهتمام در ارایه آموزش در قالب های هنری:

در همه سطوح و شؤون آموزش از سبک نگارش و طراحی درس گرفته تا صفحه بندی کتاب درسی و نیز در نحوه آموزش توسط دبیر از شیوه های مختلف هنری از قبیل: شعر، نقاشی، خط، داستان استفاده شود و نیز از امکانات سمعی و بصری برای آموزش مؤثرتر کمک گرفته شود.

۱۷- مستند بودن اطلاعات در آموزش:

در موارد ضروری خصوصاً در طرح مسائل اجتماعی و بیان واقعیت‌های فرهنگی باید از آمارها و جداول دقیق کمک گرفت. اطلاعاتی که در این موارد منتقل می‌شود باید از منابع صاحب صلاحیت تهیه شده و دقیق و مستند باشد.

۱۸- ایجاد آمادگی در دانش‌آموز برای حفظ هویت اسلامی خود در شرایط نامناسب:

آموزش به نحوی تنظیم گردد که ناظر بر واقعیات و ابتلائات و معضلات اخلاقی و فرهنگی باشد و دانش‌آموز به نحوی آموزش ببیند که آمادگی برخوردار مناسب و سنجیده با شرایط نامساعد را داشته باشد و در شرایط مشکل منفعّل نگردد. به عبارت دیگر آموزش نباید متناسب با شرایط ایده‌آل خالی از هرگونه مشکل تنظیم شود.

۱۹- عین شدن آموزش با زندگی روزمره دانش‌آموز:

آموزش دینی با زندگی دانش‌آموز عین شود و با آن درآمیزد. به طوری که از طریق مثال‌های عینی و مصادیق عملی و ملموس دین را در عرصه زندگی بیابد و به نقش عینی و عملی آن پی ببرد و جنبه کاربردی تعالیم تقویت شود.

۲۰- تأکید بر دادن جهت الهی و غیرمادی به اعمال و رفتار:

این نکته باید به نحوی غیرمستقیم و ظریف آموزش داده شود که ارزشمندی اعمال انسان در غایتی است که اعمال و رفتار به خاطر آن صورت می‌گیرد؛ حقارت و بزرگی انسان در کوچکی و بزرگی غایات است. کار برای خدا و غایات الهی چه در زندگی فردی و چه در زندگی اجتماعی و درک مقاصد بلند سبب ارتقاء کیفی زندگی می‌گردد و انسان را از روزمرگی و توجه به امور پست نجات می‌دهد.

۲۱- تلاش برای تقویت غیب باوری در دانش‌آموز:

از آنجا که مبنای ایمان مذهبی، ایمان به غیب است و جهان بینی مذهبی به تمام معنا یک جهان بینی غیب باورانه است، لذا تلاش در جهت تقویت هر چه بیشتر غیب باوری در اندیشه و نگرش دانش‌آموزان باید از محورهای عمده و اصلی آموزشهای دینی قرار گیرد.

۲۲- الف) شیوه هدایتی دین که ملحوظ از قرآن است باید در سراسر برنامه آموزشی مراعات گردد. این شیوه که در نحوه بیان درس و غایت و هدف آن بیشتر جلوه گر است، هم در توصیف موضوعات دینی و هم در بیان استدلالهای عقلانی و هم در فعالیت‌ها و برنامه‌های عملی باید حفظ شود. در این صورت تدریس وسیله‌ای برای رستگاری خواهد بود نه صرفاً ابزاری برای قوی‌تر شدن در یک درس.

ب) به کارگیری شیوه انذار و تبشیر که از راه‌های هدایت در قرآن کریم است، گرایش به خیر و دوری از

بدی‌ها و رذالت‌ها را تقویت می‌نماید. اگر دانش‌آموز عواقب و نتایج هر یک از اعمال و رفتار خود را بداند و از اعمال ناشایست خود در خوف باشد و نسبت به رفتار شایسته خود امیدوار باشد، به دلیل حب ذاتی انسان به خود، علاقه به نیکی و نفرت از بدی در او تقویت می‌شود. این شیوه باید به نحوی مستمر و آرام در تمام سال‌ها ادامه یابد و در عین حال از انحراف‌های بیجا در این مورد خودداری شود.

۲۳- سمت‌گیری آموزش در جهت وحدت اسلامی:

آموزش باید در جهت تقویت وحدت اسلامی و نزدیکی پیرامون مذاهب مختلف اسلامی مؤثر باشد و مودت و رحمت میان آنان را استحکام بخشد. به همین دلیل باید از تعارضات و کشمکش‌های بی‌مورد فکری اجتناب نمود و محور آموزش را بر تعلیمات قرآن کریم و سیره و سنت پیامبر اکرم (ص) و اهل بیت بزرگوار ایشان که محبوب قلوب مسلمین می‌باشند قرار داد.

۲۴- رعایت پیوستگی و انسجام طولی و عرضی آموزش:

کتاب دینی در تمام سطوح به نحوی تدوین گردد که یک مجموعه کامل و به هم پیوسته را از دین ارایه دهد. در عین حال که تقدم و تأخر مطالب با توجه به شرایط سنی و اهداف تأثیرگذاری ضروری است، اما دقت شود که ارتباط اصول با فروع و ابتناء فروع بر اصول مراعات گردد. ممکن است اصلی از اصول در سال چهارم یا پیش دانشگاهی آموزش داده شود و فرعی از آن در سال اول، اما باید توجه شود که سایه آن اصل بر این فرع گسترده باشد.

بنابراین درس‌ها طوری طرح شود که یک رابطه منطقی میان همه مطالب آنها برقرار باشد.

۲۵- تعمیم آموزش در حیطه‌های دانش و اطلاعات، گرایش‌ها و عواطف، مهارت‌ها و عمل:

الف) این آموزش در سه حیطه دانش و اطلاعات، گرایش‌ها و عواطف، مهارت‌ها و عمل صورت می‌گیرد، به نحوی که با آموزش در هر سه حیطه، شناخت معارف اسلامی و ایمان و عمل به آنها تقویت گردد. با توجه به اینکه تقویت ایمان از اهداف اصلی آموزش است، باید علاوه بر آموزش صحیح معارف دینی، با فراهم کردن زمینه‌های عملی و انگیزه‌های درونی، به آموزش‌های حیطه عاطفی و رفتاری نیز توجه کامل گردد تا زمینه رسوخ و تعمیق شناخت و تبدیل آن به ایمان فراهم آید.

ب) گرچه ایمان متکی به شناخت صحیح است و در صورت حصول ایمان، انگیزه برای عمل نیز ایجاد خواهد شد، اما عمل به فرائض خود سبب تقویت ایمان و رسوخ شناخت می‌گردد، بنابراین تربیت رتبی این سه به معنی ترتیب زمانی نیست. یعنی لازم نیست حتماً در مرتبه اول آموزش عقلانی داده شود تا ایمان تقویت گردیده و عمل به دنبال آن آید، بلکه با توجه به خصوصیات و ویژگی‌های سنی دانش‌آموز لازم است با فراهم کردن زمینه‌های عملی و انگیزه‌های عاطفی، بر تقویت و تعمیق ایمان و ایجاد علاقه و اشتیاق به عمل تاکید شود.

ج) مقصود از حیطه مهارت‌ها و عمل در اینجا، فراتر از آن معنایی است که به طور متعارف مراد است. زیرا عمل و رفتار صالح دینی خود می‌تواند تقویت‌کننده ایمان و شناخت باشد، همان‌طور که عمل ناشایست قلب را تاریک می‌کند و غفلت را تقویت می‌نماید. علاوه بر این عمل صالح در آموزش دینی نتیجه صریح و مستقیم آموزش نیست، بلکه غایتی است که مجموعه آموزش، حصول به آن را تعقیب می‌کند. البته در مواردی نیز همان مقصود متعارف مورد نظر است، مثلاً وقتی استدلالی در خداشناسی بیان گردید، دانش‌آموز باید قادر باشد همان استدلال را به کار گیرد و با ذکر مقدمات به نتیجه برسد.

۲۶. توجه به شیوه توصیفی علاوه بر شیوه استدلالی:

الف) در مرتبه اول، آموزش باید جنبه توصیفی داشته باشد و موضوعات به گونه‌ای طراحی گردد که پس از الفت و سازگاری و پیوند دانش‌آموز با آن، استدلال و تعقل بیابد و آموزش را تقویت و تحکیم کند. برای این منظور، در بستر مباحث توصیفی و در موارد ضروری با استفاده از شیوه تلفیق، باید از استدلال کمک گرفت و در موارد خاص در پایه‌های سوم و پیش‌دانشگاهی مستقیماً شیوه استدلالی را به کار برد. در همین موارد نیز نباید جنبه تأثیرگذاری عاطفی را فراموش کرد، بلکه باید قلم را به نحوی به حرکت درآورد که دانش‌آموز احساس کند گمشده خود را جستجو می‌کند و می‌خواهد بدان دست یابد.

ب) شیوه توصیفی به معنی نادیده گرفتن و تضعیف تعقل در دین نیست. هر توصیفی باید مبتنی بر استدلال و تحلیل عقلانی باشد. انتخاب این شیوه جهت وصول به اهداف آموزشی است تا محتوای آموزشی روح و ضمیر دانش‌آموز را فراگیرد و در ضمن این تأثیرگذاری روحی، موضوع در جای خود تبیین و تأیید عقلانی شود و تکیه گاه عقلی قوام یابد.

۲۷. پرهیز از آرمان‌گرایی و مقاصد غیر قابل دسترسی:

از آنجا که آموزش و تربیت دینی در خلاء انجام نمی‌گیرد، بلکه در بستر مجموعه‌ای از شرایط فرهنگی مساعد و نامساعد جریان می‌یابد، باید از طرح اهداف غیر قابل وصول اجتناب کرد. آنچه در اهداف عاطفی و شناختی و رفتاری مندرج است نسبی است و نه مطلق. در عین توجه به این نکته باید همت را بلند گرفت تا به جایی رسید و پا را بر پله‌ای بالاتر نهاد و زمینه رفتن به پله‌های بالاتر را فراهم کرد.

۲۸. حضور اندیشه‌های حضرت امام خمینی (قدس سره) در کالبد محتوای آموزش:

اندیشه‌های حضرت امام خمینی که معمار بزرگ اسلامی در عصر حاضر هستند، باید در همه مراحل آموزش و محتوای کتاب‌های درسی حضور داشته باشد. استفاده از پیام‌ها، سخنرانی‌ها و کتابهای ایشان و آوردن مصادیق و نمونه‌ها و شواهد از آنها و نیز ارجاع دانش‌آموز به این آثار در برنامه‌های تحقیقی خود، سبب توجه دانش‌آموزان به اندیشه‌های آن بزرگوار است.

۲۹. مأخذ و مستند محتوای آموزش دینی:

تمام آموزش‌های دینی باید مستقیم و غیرمستقیم متخذ از قرآن کریم، سیره و سنت پیامبر اکرم (ص) و اهل بیت بزرگوار آن حضرت باشد و در تدوین و تبیین این آموزش‌ها از منبع غنی علوم و فرهنگ اسلامی که فرزندان علم و تقوا در طول چند قرن تمدن اسلامی با مجاهدت خود فراهم ساخته‌اند استفاده شود و دستاوردهای علمی که دانشمندان اسلامی معاصر در جهت ارایه اسلام ناب در جهان امروز عرضه کرده‌اند، خصوصاً آثار فرهنگی حضرت امام خمینی، رهبر کبیر انقلاب اسلامی و علامه طباطبایی و شهید مطهری رحمة‌الله علیهم و رهنمودهای رهبر معظم انقلاب قراره حرکت‌های آموزشی قرار گیرد.

۳۰. آموزش اقلیت‌های دینی (مسیحی، یهودی و زرتشتی):

چون همه ادیان الهی در اصول دین و جوهره و حقیقت دین که خداگرایی و معنویت‌گرایی و عمل برای سعادت در آخرت است، وحدت نظر دارند، چهارچوب کلی برنامه درسی آنان از همین برنامه اخذ می‌شود. اما محتوای آموزشی آنان با توجه به تعلیمات خاص آن ادیان و با استفاده از منابع مورد تایید در آن ادیان، فراهم می‌آید. این آموزش باید هماهنگ با قانون اساسی و قوانین عادی جمهوری اسلامی ایران باشد.

۳۱. امکان توسعه و تکمیل و تجدیدنظر در برنامه:

آموزش دینی با مسائل مستحدثه فکری، سیاسی، اجتماعی و اخلاقی جامعه پیوندی مستقیم و وثیق دارد و آن تحولات، اندیشه‌ها و عمل مخاطبین آموزش - یعنی دانش‌آموز - را به سرعت متأثر می‌نماید، لذا لازم است شورای برنامه‌ریزی درس دینی در دوره‌های معینی تشکیل گردد و مباحث و مسائل جدید را استخراج و مطرح نمایند و در صورت تشخیص کارشناسانه نسبت به اهمیت آن موضوعات و لزوم آموزش آنها، تغییر مناسب در کتاب صورت گیرد.

البته تغییرات کتاب باید به نحوی انجام گیرد که آموزش را دچار تحولات روزمره نسازد و به اصل تداوم در آموزش لطمه وارد نیارد.

اهداف کلی برنامه درس دینی دوره دبیرستان و پیش‌دانشگاهی

- ۱- تقویت و تعمیق شناخت اصول و مبانی دین و تحکیم ایمان به آنها.
- ۲- تقویت و تعمیق رابطه با خدا و روحیه غیب باوری.
- ۳- شناخت برگزیدگان الهی به عنوان الگو و برقراری رابطه محبت‌آمیز و ولایی با آنان.
- ۴- آشنایی با هدایت و ولایت معنوی امام عصر (عج) و زندگی بر مبنای آن.
- ۵- انس و مراجعه به قرآن کریم به عنوان کتاب هدایت و راهنمای عمل در زندگی.
- ۶- تخلق به اخلاق اسلامی و تأدب به آداب آن.

- ۷- معرفت به خود انسانی خود و وقوف و آگاهی به منزلت انسان در نظام هستی.
- ۸- مراعات احکام اسلامی در تمام ابعاد زندگی فردی و اجتماعی، مادی و معنوی.
- ۹- داشتن بیش صحیح و اصولی نسبت به توانایی اسلام در اداره جوامع امروزی.
- ۱۰- آشنایی با مبانی حکومت اسلامی و مسئولیت‌ها و حقوق آن و شرکت فعال در تحکیم و تکامل نظام اسلامی.
- ۱۱- داشتن تعهد و مسئولیت نسبت به سرنوشت اسلام و مسلمین.
- ۱۲- فرزند زمان خویش بودن و حفظ هویت اسلامی خود در شرایط کنونی حاکم بر فرهنگ جهان.
- ۱۳- آگاهی از نقش دین در تاریخ انسان و آثار و فواید آن.
- ۱۴- شناخت دین به عنوان مجموعه‌ای منسجم، منطقی، زیبا و جذاب و احساس علاقه و پیوستگی به آن.

اهداف یادگیری برنامه درس دینی سال اول

دانش و اطلاعات

- ۱- آگاهی به راه نزدیکی عقل و دل به خدا و طریقه انس با وی
- ۲- آشنایی با آثار انس و بندگی با خداوند
- ۳- شناخت آثار و عواقب غفلت و دوری از خداوند
- ۴- شناخت خداوند به عنوان محبوب حقیقی خود
- ۵- آشنایی با آثار رحمت الهی در دنیا و آخرت و نیز آشنایی با مراتب از غضب الهی
- ۶- آشنایی با صفات جمال و جلال الهی
- ۷- برداشتی صحیح از حقیقت مرگ و عبور از این جهان و حضور در صحنه زیبای جهان دیگر
- ۸- آشنایی با اوصاف و خصوصیات بهشت و جهنم
- ۹- آشنایی با اهمیت مراجعه به قرآن و آداب تلاوت آن
- ۱۰- آگاهی نسبت به ضرورت داشتن برنامه برای سلوک اخلاقی در دو بعد فردی و اجتماعی
- ۱۱- آشنایی با معیارهای گزینش دوست و همراه، با توجه به برنامه اخلاقی
- ۱۲- آشنایی با مراحل اولیه یک برنامه عبادی و تسبیح و تقدیس پروردگار
- ۱۳- آشنایی با ضرورت مراجعه به فقیه جامع الشرایط برای به دست آوردن احکام دینی
- ۱۴- دانستن احکام ضروری نماز و روزه و شرایط صحت و کمال آنها
- ۱۵- دانستن احکام خوردنی‌ها و آشامیدنی‌ها
- ۱۶- آشنایی اجمالی با فلسفه بعضی از احکام ذکر شده
- ۱۷- آشنایی با جنبه‌هایی از سیره معصومین که به انس با خدا، معاد و سلوک اخلاقی و عبادی مربوط می‌شود.

۱۸- شناخت معصومین(ع) به عنوان محبوب‌های متعالی، بعد از خداوند و بهترین الگوهای زندگی

گرایش‌ها و عواطف

- ۱- بیداری انگیزه‌های فطری خداجویی و سائقه‌های خداگرایی
- ۲- احساس شوق و شغف در انس با خدا و احساس حرمان در غفلت و دوری از خدا
- ۳- پیدایش مراتبی از توجه و محبت به حق در دل
- ۴- ایمان و اطمینان به رحمت و اسمع الهی نسبت به خود و همه موجودات
- ۵- احساس وظیفه در تقدیس و تسبیح حق تعالی
- ۶- نداشتن احساس نامطلوب نسبت به مرگ و داشتن رغبت قلبی به حیات جاوید و سعادت ابدی
- ۷- رغبت به بهشت و امید برخورداری از نعم اخروی و خوف از محرومیت از الطاف الهی
- ۸- مراتبی از انس با قرآن کریم و توجه و تمایل مراجعه به قرآن کریم
- ۹- میل و رغبت به اجرای برنامه اخلاقی و احساس وظیفه و تکلیف در مراعات آن
- ۱۰- اشتیاق به داشتن دوست و همراه مطابق با معیارهای اسلامی
- ۱۱- شوق عبادت حق تعالی و تمهید و تقید در اجرای احکام و فرامین شرعی
- ۱۲- مراتبی از انس و پیوند با ادعیه و مناجات‌ها
- ۱۳- رغبت و همت در رعایت آداب نماز و کسب بهره حقیقی از این عبادت
- ۱۴- احساس رضایت درونی در انجام فریضه روزه و تحمل سختی در راه خدا
- ۱۵- احساس تکلیف در رعایت واجبات و محرّمات در خوردنیها و آشامیدنیها
- ۱۶- داشتن انگیزه مراجعه به فقیه جامع شرایط برای انجام صحیح فرایض
- ۱۷- پیوند عاطفی و معنوی با معصومین(ع) و اشتیاق به الگو گرفتن آنها در تمام برنامه‌های زندگی

مهارت‌ها و عمل

- ۱- نشان دادن احساس حضور خداوند در اعمال خود و طرد آثار غفلت و بی‌توجهی
- ۲- بروز و ظهور مراتبی از آثار بندگی و انس با خداوند
- ۳- عاقبت اندیشی مبتنی بر شوق به بهشت و بیم از غضب الهی
- ۴- ظهور اعمال و رفتار مبتنی بر خوشبینی نسبت به آینده
- ۵- مراجعه مستمر و منظم به قرآن کریم برای استخراج راه هدایت زندگی
- ۶- حذف موانع درونی برای کسب آمادگی لازم جهت ورود در برنامه اخلاقی
- ۷- انجام و پیگیری مستمر مراحل اولیه برنامه اخلاقی
- ۸- انتخاب دوست مناسب، مطابق با معیارهای اسلامی
- ۹- ادای واجبات عبادی با دقت و مراقبت لازم و عمل به مستحبات تعلیم دیده

- ۱۰- انتخاب فقیه جامع الشرایط و مراجعه به رساله عملیه در موارد ضروری
- ۱۱- مراعات احکام نماز و روزه و نیز احکام خورده‌نیا و آشامیدنیا
- ۱۲- مراجعه به سیره معصومین(ع) و درس آموزی از آنان

اهداف یادگیری برنامه درس دینی سال دوم

دانش و اطلاعات

- ۱- آشنایی با مراتبی از توحید ذاتی و افعالی خداوند
- ۲- شناخت خداوند به عنوان مستجمع جمیع کمالات
- ۳- آشنایی با راههای تقویت احساس حضور خداوند در زندگی
- ۴- آشنایی با آثار توحید در شخصیت انسان و رفتار فردی و اجتماعی وی
- ۵- آشنایی با مراتب شرک و آثار سو آن در اخلاق و رفتار
- ۶- معرفت به خود (نفس) و مراتب و ابعاد آن
- ۷- آشنایی با مقام خلیفه‌الهی انسان در هستی و تکریم و منزلت وی در قرآن
- ۸- آشنایی با آینده روشن و جاویدان انسان در آخرت و فناپذیری انسان و جهان
- ۹- شناخت تفاوت‌های دنیا و آخرت
- ۱۰- آشنایی با دو برهان از براهین اثبات معاد
- ۱۱- شناخت عالم برزخ و خصوصیات آن
- ۱۲- آگاهی به مراحل و مواقف قیامت
- ۱۳- آشنایی با مشخصات برنامه اخلاقی و گامهای اولیه آن
- ۱۴- تکمیل آشنایی با آداب مراجعه به قرآن کریم
- ۱۵- آشنایی با ادعیه و زیارات و آداب قلبی و جوارحی و زمانی و مکانی خواندن آنها
- ۱۶- آشنایی با احکام مالی و اقتصادی اسلام (موارد عمومی و ضروری)
- ۱۷- آشنایی با رعایت اعتدال در معیشت و رفاه
- ۱۸- آشنایی با احکام امر به معروف و نهی از منکر و اهمیت این تکلیف در حفظ ارزشها و نظام اسلامی
- ۱۹- آشنایی با احکام جهاد و دفاع در اسلام
- ۲۰- آشنایی با آن جنبه از سیره معصومین(ع) که با اهداف این مرحله از آموزش منطبق است.

گرایشها و عواطف

- ۱- باور و ایمان به خداوند به عنوان تکیه گاه هستی و مرجع همه خیرات
- ۲- احساس مراتبی از جمال و جلال حق تعالی در آیینة موجودات

- ۳- مراتبی از ایمان و باور به اینکه عالم محضر خداست.
- ۴- احساس دوری و برالت نسبت به اندیشه‌های شرک آلود و اعمال مشرکانه و ریاکارانه
- ۵- تعهد در پیاده کردن آثار توحید در زندگی شخصی و جامعه خویش
- ۶- علاقه به خویشتن‌شناسی و وقوف به ابعاد وجودی خود
- ۷- شائق به خلوص و هماهنگی ابعاد وجودی خود در جهت تقرب به خداوند
- ۸- احیاء و تقویت عزت و کرامت انسانی
- ۹- امحاء زمینه‌های یأس و رکود روحی و تقویت امید به زندگی و نشاط روانی
- ۱۰- کاهش تعلق به امور پست و دنیایی و تقویت حب به کمالات و زیباییهای اخروی
- ۱۱- احساس مسئولیت در پیشگاه خداوند و خوف از قصور و تقصیر در انجام وظایف بندگی
- ۱۲- احساس نیاز به یک برنامه همه جانبه اخلاقی و خودسازی معنوی
- ۱۳- شوق و همت در کسب فضایل اخلاقی و گریز از رذایل اخلاقی
- ۱۴- اشتیاق روز افزون برای جامعه به قرآن کریم و رعایت آداب آن
- ۱۵- تقویت و شوق و علاقه به مناجات با حق تعالی و زیارت معصومین(ع)
- ۱۶- علاقه‌مندی و جدیت در رعایت موازین و مقررات مالی اسلام
- ۱۷- احساس تعهد توأم با سربلندی و عزت در حفظ ارزشهای اسلامی
- ۱۸- تقویت روحیه ایثار و فداکاری، به خصوص نسبت به کیان اسلام و مسلمین و آمادگی حضور در صحنه‌های خطر در راه خدا
- ۱۹- اشتیاق و همت در مراجعه به سیره معصومین(ع) برای انطباق برنامه‌های خود با سیره آن بزرگواران.

مهارتها و عمل

- ۱- کوشش در تعمیق اهداف رفتاری سال قبل
- ۲- توانایی بیان مراتبی از توحید و صفات خداوند
- ۳- توانایی بیان و نقد تفکر شرک‌آمیز و دور نگهداشتن خود از شائبه شرک
- ۴- توانایی تبیین ویژگیها و کمالات متعالی انسان
- ۵- رفتار مبتنی بر عزت و کرامت انسانی
- ۶- انجام امور بر اساس امید به زندگی و نشاط روحی
- ۷- توانایی تبیین معاد و مواقف و مراحل قیامت
- ۸- برداشتن گامهای بیان شده در برنامه اخلاقی و عبادی و پیگیری مستمر آن
- ۹- خواندن ادعیه و مناجاتهای مناسب، در ایام و لیالی خاص
- ۱۰- رعایت آداب تلاوت و مراجعه به قرآن کریم

- ۱۱- مراعات احکام مالی اسلام و اعتدال در امور مالی و پرهیز از اسراف و تبذیر
- ۱۲- انجام امر به معروف و نهی از منکر، در ضمن التزام عملی خود بدانها
- ۱۳- فراهم کردن آمادگیهای لازم جهت شرکت در جهاد و دفاع در مواقع ضروری
- ۱۴- استمرار در مراجعه به سیره معصومین(ع)، مناسب با اهداف این مرحله از آموزش

اهداف یادگیری برنامه درس دینی سال سوم

دانش و اطلاعات

- ۱- آشنایی با دو برهان از براهین اثبات وجود خدا
- ۲- شناخت حکمت و قدرت خداوند در طبیعت
- ۳- آشنایی با مراتب عالم غیب و شهادت
- ۴- آشنایی با وسایط ربوبی در خلق و هدایت موجودات و نظامات جهان
- ۵- شناخت جایگاه امدادهای غیبی و معجزات و کرامات در نظام حکیمانه جهان
- ۶- آشنایی به ضرورت هدایت الهی برای تحقق کمال و سعادت انسان
- ۷- آگاهی نسبت به نوع خاص هدایت انسان (ارسال رسل)
- ۸- شناخت اهداف اصلی دعوت پیامبران
- ۹- شناخت خصایص و ویژگی‌هایی که پیامبران را از سایر انسانها ممتاز می‌کند
- ۱۰- آشنایی با علل تجدید نبوتها و ختم آن در پیامبری حضرت محمد(ص)
- ۱۱- آشنایی با عوامل دوام و ثبات دین اسلام
- ۱۲- آشنایی با ویژگیهای قرآن کریم و محورهای عمده محتوای این کتاب مقدس
- ۱۳- آشنایی با جنبه امامت پیامبر اسلام و تداوم آن بعد از رحلت ایشان
- ۱۴- آشنایی با ولایت باطنی و معنوی معصومین(ع)
- ۱۵- آشنایی با شیوه‌های مختلف هدایت و رهبری امامان بزرگوار در دوره امامت خود
- ۱۶- آشنایی با استمرار امامت در دوره غیبت و نقش عظیم امام عصر(عج) در هدایت جامعه اسلامی
- ۱۷- آشنایی با هدایت و اداره جامعه اسلامی در چارچوب نظام حکومتی ولایت فقیه
- ۱۸- تکمیل آشنایی با برنامه‌های اخلاقی و عبادی
- ۱۹- آشنایی با نقش شهروند اسلامی و اخلاق اجتماعی وی در نظام حکومتی اسلام
- ۲۰- آشنایی با مسئولیتهای فرد در مقابل اجتماع اسلامی
- ۲۱- آگاهی نسبت به نظر اسلام درباره زن و مرد و ویژگیهای آنان
- ۲۲- شناخت معیارهای یک خانواده ایده آل
- ۲۳- شناخت احکام ازدواج، روابط زن و مرد و سایر احکام خانواده
- ۲۴- آشنایی با ضرورت و اهمیت حجاب و احکام آن

- ۲۵- آشنایی با تمدن اسلامی به عنوان یک تمدن متعالی و ویژگیهای آن
- ۲۶- آشنایی با جنبه‌هایی از سیره معصومین(ع) که با اهداف این مرحله از آموزش هماهنگ است.
- ۲۷- آشنایی با بخش دیگری از فضایل و رذایل اخلاقی

گرایشها و عواطف

- ۱- باور و ایمان به وجود خداوند و اطمینان خاطر نسبت به امکان اثبات وجود او
- ۲- حصول مراتبی از احساس فقر و نیاز و همه موجودات در حق تعالی
- ۳- تقویت ایمان و باور به غیب و ملائکه و عوالم ربوبی
- ۴- باور راسخ نسبت به امدادهای غیبی، معجزات انبیاء و کرامات اولیاء خدا
- ۵- احساس نیاز به هدایت الهی برای رسیدن به سعادت و کمال
- ۶- احساس خضوع توأم با محبت نسبت به جلالت و منزلت و کمالات عالیه انبیاء الهی
- ۷- شوق و رغبت همراه با مسئولیت برای استقرار انبیاء (معرفة الله و عدالت اجتماعی)
- ۸- ایمان راسخ به حقیقت انبیاء الهی و خاتمیت نبوت پیامبر اسلام
- ۹- احساس خضوع همراه با انس و محبت نسبت به قرآن کریم و تقویت شوق مراجعه به آن
- ۱۰- مراتبی از تولی و تبری و ولایت ائمه بزرگوار(ع)
- ۱۱- احساس حضور و نظارت حضرت مهدی(عج) و اشتیاق وصال و انتظار قیام آن حضرت
- ۱۲- باور و التزام به اصل ولایت و رهبری و مرجعیت دینی در جامعه اسلامی
- ۱۳- اشتیاق و جدیت مضاعف در تکمیل و تعمیق برنامه‌های اخلاقی
- ۱۴- احساس مسئولیت اجتماعی و همت در مراعات حقوق اجتماعی افراد
- ۱۵- آمادگی فکری و روانی نسبت به امر ازدواج بر اساس موازین اسلامی
- ۱۶- احساس رضایت و خرسندی نسبت به احکام اسلام در خصوص حریم مرد و زن و حقوق هر یک
- ۱۷- احساس کرامت و عزت نفس در رعایت حجاب اسلامی
- ۱۸- احساس عزت و خودباوری در برابر تمدن جدید
- ۱۹- تقویت شوق در مراجعه به سیره معصومین برای انطباق برنامه‌های خود با سیره آن بزرگواران

مهارتها و عمل

- ۱- توانایی بیان براهین اثبات وجود خدا
- ۲- توانایی بر توصیف نظام احسن و حکیمانه جهان
- ۳- تنظیم و تطبیق اعمال خود بر اساس ایمان به غیب و اقتدار آن بر جهان طبیعی
- ۴- توانایی بیان براهین ضرورت ارسال رسل و اهداف انبیاء
- ۵- توانایی بیان علت دوام و جاودانگی اسلام

- ۶- توانایی بر اثبات ضرورت امامت بعد از رحلت پیامبر اکرم (ص)
- ۷- تلاش برای استفاضه از ولایت باطنی و معنوی معصومین (ع)
- ۸- توانایی بر توضیح و تبیین نظام حکومتی اسلام در عصر غیبت و اثبات ولایت فقیه
- ۹- مراعات برنامه‌های تکمیلی در اخلاق و عبادت
- ۱۰- رعایت وظایف خود به عنوان شهروند جامعه اسلامی و ایفای نقش فعال اجتماعی و پرهیز از انزواطلبی

- ۱۱- تداوم در خواندن ادعیه و مناجات و سایر عبادات و اعمال مستحبی مناسب
- ۱۲- تداوم و تعمیق مراجعه به قرآن کریم و توجه به هدایت‌های آن
- ۱۳- حضور فعال و مسؤولانه در خانه و انجام وظایف خود نسبت به اعضای خانواده
- ۱۴- مراعات حجاب و عفت و پاکدامنی و سایر احکام دینی مربوط به خانواده
- ۱۵- توانایی تبیین امتیازات تمدن اسلامی
- ۱۶- تلاش برای احیای تمدن اسلامی
- ۱۷- ارائه رفتاری مبتنی بر علاقه و دلبستگی به فرهنگ و تمدن اسلامی
- ۱۸- تداوم مراجعه به سیره معصومین (ع) و تعمیق رابطه معنوی با آنان

اهداف یادگیری برنامه درس دینی پیش دانشگاهی

دانش و اطلاعات

- ۱- آشنایی با یک برهان از براهین خداشناسی
- ۲- آشنایی با قضا و قدر الهی در نظام حکیمانه جهان
- ۳- آشنایی با نقش اختیار انسان در تعیین سرنوشت خود در این نظام حکیمانه
- ۴- آشنایی کاملتر با نحوه عوالم غیب و شهادت
- ۵- آشنایی با سیمای کلی اسلام
- ۶- آشنایی با مشخصات جهان بینی اسلامی
- ۷- آشنایی با مشخصات شریعت اسلامی
- ۸- آشنایی با هماهنگی شریعت با مقتضیات زمان
- ۹- آشنایی با توانایی اسلام در اداره جامعه بشری
- ۱۰- آشنایی با رابطه صحیح علم و دین و عقل و وحی
- ۱۱- شناخت ویژگیهای تمدن جدید و فرهنگ معاصر
- ۱۲- شناخت نقاط تلاقی تمدن جدید با فرهنگ و معیارهای اسلامی
- ۱۳- آشنایی با نحوه حضور در دنیای امروز در عین حفظ اصالت و کرامت اسلامی
- ۱۴- آشنایی با راههای حفظ وحدت اسلامی به عنوان یکی از شیوه‌های مقاومت در مقابل استکبار

- ۱۵- بازشناسی برنامه‌های اخلاقی و خودسازی فردی و اجتماعی
- ۱۶- آشنایی با ابعاد دیگری از سیره معصومین (ع) متناسب با اهداف این مرحله از برنامه

گرایش‌ها و مواضع

- ۱- تثبیت ایمان به غیب و معنویت در مقابل شبهات و رساوس فکری
- ۲- امید و خوش بینی با احساس مسئولیت و اختیار نسبت به نظام هستی و قضا و قدر الهی
- ۳- اعتماد و باور به انسجام و کمال دین اسلام در اداره جامعه
- ۴- اشتیاق و علاقه نسبت به پیاده شدن برنامه‌های اسلام در جهان امروز
- ۵- حساسیت و نگرش منفی نسبت به نقاط ضعف تمدن جدید
- ۶- احساس عزت و غنای درونی در مقابل جلوه‌های ظاهری تمدن غربی
- ۷- علاقه‌مندی به داشتن ارتباط و وحدت‌گرایانه با برادران اهل سنت و مذاهب دیگر اسلامی
- ۸- تقویت علاقه و اشتیاق در پیگیری برنامه‌های اخلاقی و عبادت و انس با خدا

مهارت و عمل

- ۱- توانایی بیان یکی از براهین دیگر خداشناسی
 - ۲- توانایی بیان نقش قضا و قدر در نظام جهانی و زندگی انسان
 - ۳- داشتن رفتاری مبتنی بر اختیار و اراده انسانی با اعتقاد به قضا و قدر الهی
 - ۴- توانایی بر بیان سیمای کلی اسلام
 - ۵- توانایی بر بیان ویژگیهای جهان بینی و شریعت اسلامی
 - ۶- توانایی بر تبیین رابطه علم و دین و عقل و وحی
 - ۷- توانایی در ترسیم سیمای کلی تمدن جدید و نقاط ضعف و قوت آن
 - ۸- حذف جلوه‌های منفی تمدن جدید از زندگی خود
 - ۹- مراعات راه‌های حفظ اصالت و هویت دینی در دنیای جدید
 - ۱۰- کوشش در حفظ وحدت اسلامی میان فرق مختلف اسلامی
- تداوم و پیگیری در انجام برنامه‌های اخلاقی و عبادی